

Jesenska filmska šola 2021

Filmska kultura v šolski praksi: izhodišča in metode poučevanja filma

VITJA DOMINKUŠ DREU

Filmska vzgoja na slovenskem vzgojno-izobraževalnem področju v zadnjih letih prihaja vse bolj v ospredje in tako počasi pridobiva prepoznavnost in pomembnost – v skladu s širjenjem filmske vzgoje tudi znotraj uradnega nacionalnega šolskega programa, ki je bil načrtan že leta 2016 z dokumentom *Strategija nacionalnega programa filmske vzgoje*. Leta 2017 smo v Sloveniji s prenovo programa umetniških gimnazij dobili smer gledališča in film, ki zajema tudi maturitetni predmet »Zgodovina in teorija gledališča in filma«. Kljub temu pa se še vedno zdi, da je v veliki večini vzgojno-izobraževalnih programov film razumljen predvsem kot medij – v najslabšem primeru za kratkočasenje in zabavo učencev ter mladih, v najboljšem pa kot orodje za razpravo o različnih tematikah, kot so državljanska vzgoja, človekove pravice, podnebne spremembe in kopica drugih tem. Seveda je zaradi vizualne in pripovedne narave filma ta uporaba v vzgojno-izobraževalnih dejavnostih razumljiva, vendar pa se zdi nujno vzpostaviti pedagoške in andragoške programe, ki se na film osredotočajo v njegovi celoviti razsežnosti in kompleksnosti. V šolskih programih v zadnjih letih tako v ospredje na osnovnih šolah vse bolj prihaja izbirni predmet *Filmska vzgoja*, malo počasneje pa tudi izbirni predmet *Film* za splošne in strokovne gimnazije.

Poleg uvajanja filmskih predmetov v šolski kurikulum se kopica različnih kulturnih in filmskih institucij, društev ter organizacij intenzivno udeležuje na področju filmske pedagogike in andragogike. Eden pomembnejših projektov pedagoško-andragoškega filmskega izobraževanja, ki ga izvajamo v okviru programa Slovenske kinoteke, je *Kino-katedra*. Osnovni cilj dejavnosti predstavlja izpopolnjevanje različnih stopenj filmskega znanja z izvajanjem predavanj, delavnic,

abonmajev, pogovorov in simpozijev ter s pripravo pedagoških gradiv, priročnikov in ostalih oblik preučevanja in poučevanja filma. Ključni namen pa se odraža v prispevanju znatnega deleža k sistematičnosti pri izvajanju kakovostne filmske vzgoje in izobraževanja ter krepitvi avdiovizualne pismenosti in filmske kulture. Teoretsko najbolj poglobljeno dejavnost *Kino-katedre* predstavlja letošnji *Mednarodni simpozij filmske teorije in kritike Jesenska filmska šola*, ki je med 19. in 20. oktobrom potekal pod naslovom **Filmska kultura v šolski praksi: izhodišča in metode poučevanja filma**. Namen simpozija, kot je zapisano v njegovi uradni predstavitvi, sta »seznanjenje in dialog domačih pedagoških delavcev s teoreti in praktiki iz različnih območij Evrope, ki se poglobljeno ukvarjajo z neposrednim izvajanjem filmsko-vzgojnih procesov ali z njihovim teoretskim preučevanjem«.

Letošnji simpozij je kurirala in vodila Maja Kranjc, predavateljica, organizatorica in izvajalka vrste filmskovzgojnih dejavnosti ter odgovorna urednica revije KINO! Pestra zasedba gostov je zajemala strokovnjake s področja filmske vzgoje in izobraževanja, tako iz Slovenije kot različnih koncev Evrope, kjer se prav tako poglobljeno ukvarjajo s teoretizacijo in prakso filmskih vzgojno-izobraževalnih dejavnosti. Kljub predstavitvi različnih teoretskih in praktičnih pristopov k filmski vzgoji in izobraževanju je bila velika večina predstavljenih tematik bolj ali manj povezana s filmsko mislijo in pedagoškim pristopom, ki ga je zastavil francoski avtor in cineast Alain Bergala. Slednji je v svojem bogatem udeleževanju na filmskem področju pustil najvidnejši pečat kot glavni urednik slovite revije Cahiers du Cinéma, v zadnjem času pa predvsem kot filmski pedagog – vodja francoskega državnega projekta »Film v šoli«. Njegova monografija

Vzgoja za film. Razprava o poučevanju filma v šolah in drugih okoljih je leta 2017 pri Društvu za širjenje filmske kulture KINO! izšla v slovenskem prevodu, avtor pa je istega leta tudi obiskal Ljubljano, kjer je v Slovenski kinoteki predstavil svojo knjigo. *Vzgoja za film* predstavlja bistveno teoretsko delo in praktični priročnik ter obenem manifest nove pedagogike, je premislek o poučevanju filma, a tudi razprava o filmski umetnosti na splošno, motivacija za pedagoške delavce in didaktično-metodološka podpora uvajanja filma v šole. Njegova teorija temelji na fenomenološkem pristopu k pedagogiki, kjer naj bi učence skušali približati ustvarjalnemu procesu, torej mišljenju filmskih ustvarjalcev, obenem pa zagovarja in izpostavlja pomembnost »umetniškega šoka«: tega spodbudijo drugačni – umetniški filmi, ki niso del komercialne kinematografije.

Tako se zdi še kako primerno, da je letošnji simpozij odprla poznavalka in strokovnjakinja bergalajevga pedagoškega procesa **Bettina Henzler**. Nemška raziskovalka in učiteljica na področju filmskih študij in filmske vzgoje je v svojem teoretsko poglobljenem in stvarnem predavanju predstavila pomen in smiselnost fenomenološkega pristopa k filmski vzgoji, ki temelji na otroškem/učenčevem izkustvu in različnih subjektivnih načinih zaznavanja filmske umetnosti. S prikazom kratkega eksperimentalnega animiranega filma **Igra s kamni** (Spiel mit Steinen, 1965) češkega ustvarjalca Jana Švankmajerja je predstavila pomen filma kot umetniške forme, ki nagovori naše čute in posreduje stik med umom in telesom, umom in stvarnim svetom ter ekspresijo prvega skozi drugo. Kot primera, kaj nam lahko filmi sami povedo o filmskem izkustvu, smo si ogledali še dva odlomka iz del Agnes Varda: **Jacquot iz Nantesa** (Jacquot de Nantes, 1991) in **Paberkovalci in paberkovalka** (Les Glaneurs et la Glaneuse, 2000). Med primeri dobre prakse pa smo spoznali »filmski dnevnik«, ki so ga ustvarili mladi iz Velike Britanije, udeleženci projekta *Le Cinema, cent ans de jeunesse* (Kino, sto let mladosti), pri ustanovitvi katerega je sodeloval tudi Alain Bergala.

Sledilo je predavanje **Polone Petek**, raziskovalke in predavateljice na AGRFT in oddelku za sociologijo Filozofske fakultete Univerze v Ljubljani, z naslovom *Medpredmetnost – izhod v sili ali smisel šolskega filmskega opismenjevanja?*. Predstavljena je bila smiselnost medpredmetnega povezovanja na področju filmske vzgoje, kar je predavateljica izpeljala skozi prikaz analize filma **Družinica** (2017) Jana Cvitkoviča, kot ga izvaja s študenti AGRFT. Pri tem je bila poudarjena predvsem moč filma kot načina kultiviranja

empatije – kar zagovarja tudi ena ključnih strokovnjakinj na področju filmske vzgoje v Sloveniji, Mirjana Borčič. Film nam omogoča življenje v izkustvo drugega in filmsko vzgojo lahko tako tesno povežemo z vzgojo za solidarnost, pri čemer se medpredmetno lahko povezuje tudi z raznimi drugimi vedami s področja humanistike, družboslovja in naravoslovja. Predvsem pa je pri predavanju odmevala informacija, da je Ministrstvo za izobraževanje, znanost in šport brez utemeljenih in opredeljenih razlag zavrnilo predlog strokovne skupine, ki jo je podprla tudi Univerza, o uvedbi nove pedagoške smeri na Filozofski fakulteti, ki bi bila posvečena usposabljanju pedagoškega kadra za poučevanje filmske vzgoje. Slednje očitno kaže na mačehovski odnos, ki ga politika in oblast gojita do šolskega in izobraževalnega sistema ter posebej do kulturno-umetniške vzgoje.

Britanski profesor pedagogike na Univerzi v Winchestru **Alexis Gibbs** je poleg že znane ideje, da film ne sme biti le učno orodje in da vsebina filma ne sme biti edino, na kar se filmska pedagogika osredotoča, poudaril pomen upoštevanja širšega konteksta izvajanja pedagoškega procesa pri filmski vzgoji. Tu se je osredotočil na tri bistvene aspekte – pri čemer se je navezal na teoretsko delo ameriškega profesorja in raziskovalca Stanleyja Cavella: kontekst, skupnost in filmska kritika. Ti aspekti so med seboj prepleteni, pedagogom pa naj bi dajali pomemben uvid v strukturo, izvedbo in končni učinek pedagoškega procesa. Slednje je navezal na primer lastnega predavanja in raziskovalnega procesa ob ogledu filma **Skrivnost zrna** (La graine et le mulet, 2007) francosko-tunizijskega avtorja Abdellatifa Kechicheja, ki so si ga ogledali študenti v francoskem Versaillesu.

Prvemu daljšemu premoru sta v prvem dnevu simpozija sledili še dve zaključni predavanji. Žal je bilo prvo od njiju, predavanje **Perrine Boutin**, francoske profesorice na oddelku za film in avdiovizualno umetnost univerze Sorbonne Nouvelle z naslovom *Kako analizirati orodja za filmsko vzgojo?*, zaradi tehničnih težav in jezikovnih preprek nekoliko okrnjeno. Predavateljica se je spet navezala na metodologijo in pedagoški pristop Alaina Bergalaja in poudarila dobro prakso uporabe filmskega odlomka v pedagoškem procesu. Udeležencem je predstavila nekaj kakovostnih izobraževalnih gradiv, ki jih uporabljajo pri pouku filmske vzgoje v Franciji, pa tudi primere slabe prakse, ki žal zaradi dostopnosti in privlačne podobe postajajo vse bolj razširjeni in priljubljeni v okviru vzgojno-izobraževalnih procesov.

Dan je z impresivno predstavitev namišljenega šolskega urnika s filmom kot sredstvom razmišljanja in

komuniciranja, organsko vpetim v vzgojno-izobraževalni proces, kjer se noben film ne bi poučeval brez filmske projekcije, dovršeno zaključil **Alejandro Bachmann**. Večstranski filmski delavec, avtor in ustvarjalec nas je s pomočjo treh filmov popeljal skozi ves šolski dan: od matematike, fizike, biologije, umetnosti in zgodovine do geografije in sociologije. Seveda je šlo za premišljen izbor filmskih naslovov: **Powers of Ten** (1977, Charles Eames in Ray Eames), **Vampir** (Le Vampire, 1945, Jean Painlevé) in **Pismo iz Sibirije** (Lettre de Sibirie, 1957, Chris Marker). Tako smo bili lahko priče izjemnemu razponu in moči filma ter filmske podobe, pa tudi mestu in vlogi, ki bi ju lahko imela v vzgojno-izobraževalnem procesu.

Drugi dan se je začel v nekoliko drugačnem tonu, kjer je bil film, natančneje filmski dokumentarec, predstavljen predvsem kot učno sredstvo. **Ida Vohryzkova**, učiteljica angleščine na srednji zdravstveni šoli na Češkem, nam je predstavila projekt *One World*. Izvaja ga istoimenski festival dokumentarnega filma in šolam omogoča dostop do velike spletne baze dokumentarcev z že pripravljenimi načrti učnih ur, delovnimi listi in dodatnimi gradivi za šole. Temu je sledil primer kakovostne in izjemno uspešne prakse filmske vzgoje *Filmska naSTAVA*, ki ga organizira Hrvaška filmska zveza. Projekt je predstavila njegova soustanoviteljica in sovoditeljica **Ana Dordić**. Enotedenski program filmske vzgoje je primarno namenjen srednješolcem, študentom in izobraževalnim delavcem, izvajajo pa ga v kinu Tuškanac – v lanskem šolskem letu to ni bilo mogoče zaradi epidemije covida, zato je potekal preko spletne aplikacije Zoom. Poleg dobro premišljenega filmskega programa ter metodologije pristopa in poučevanja filmske vzgoje program odlikuje tudi spletna stran – digitalna *Filmska naSTAVA*. Na njej so poleg gradiv, metodologij, nasvetov in drugih informacij, povezanih s filmsko vzgojo, dostopni kratki filmi otrok in mladih, ki so bili nagrajeni na Reviji otroškega filmskega ustvarjanja ali na Filmski reviji mladine ter festivalu Four River Film. Iz izbora filmov smo si na predavanju ogledali kratki dokumentarec **Bitcoin Boy** (2019, Moos van Dorp, Nash Gorter in Paul Jonker), predavateljica pa je še posebej opozorila na kratki animirani film **The Quiet** (2020, Radhey Jegathev).

Pomembnost in pedagoško moč filmskega ustvarjanja mladih je poudarila in predstavila tudi sodirektorica neprofitne kulturne organizacije *A Bao A Qu* **Nuria Aidelman** iz Barcelone. Organizacija že od leta 2005 oblikuje in organizira vzgojno-izobraževalni program *Cine en Curso*, ki temelji na filmskem ustvarjanju mladih udeležencev. Ti

se preko spoznavanja filmskih ustvarjalcev in njihovih del podajo na lastno ustvarjalno pot, pri čemer jim poskuša film omogočati spoznavanje sveta, v katerem živijo, in tudi lastne umeščenosti v ta svet. Program je del projekta *Moving Cinema*, pri katerem sodeluje tudi slovenski Kino Otok. V sklopu predavanja smo si lahko ogledali nekaj filmskih izdelkov udeležencev in dobili vpogled v zakulisje nastajanja filmskih umetnin.

Zaradi odsotnosti velike večine gostujočih predavateljev ob zaključku simpozija ni prišlo do panelne razprave vseh udeležencev. Tako je letošnjo Jesensko filmsko šolo zaključil **Andrej Šprah**, vodja raziskovalno-založniškega oddelka Slovenske kinoteke in docent za področje zgodovine in teorije filma in televizije na AGRFT. V svojem predavanju je predstavil pomen in razsežnost aspektov poučevanja estetskih prvin filmske umetnosti, saj prav z obravnavo slednjih vidikov lahko pri filmski vzgoji resnično izpostavimo celovitost in kompleksnost filmske forme. Pri tem se je naslonil na tri študije primerov: 1. ob ogledu kratkega igranega filma **Razsvetljenje** (The Enlightenment, 2020, Volker Schlöndorff) iz omnibusa **Deset minut starejši: Čelo** (Ten Minutes Older: The Cello, 2002) smo bili priče moči subjektivne kamere in avtorske intervencije; 2. s primerjavo odlomkov iz filmov **Kapo** (1960, Gillo Pontecorvo) in **Savlov sin** (Saul fia, 2015, László Nemes) se je odprlo vprašanje razmerja med estetiko in estetizacijo – na primeru grozot koncentracijskih taborišč druge svetovne vojne; 3. predavanje pa je zaokroženo zaključil impresiven odlomek iz dokumentarnega filma **Domovine** (2020) Jelene Maksimović. Simpozij je tako obiskovalcem ponudil raznolik, relevanten in pester vpogled v teoretične in praktične pristope in metodologije filmske vzgoje. Jesenska filmska šola se decembra nadaljuje še s filmsko retrospektivo *Film v šolski praksi*, v kateri bo prikazan izbor svojevrstnega podžanra mladinskega filma, t. i. šolski film. Film obravnava razmerja med učenci in učitelji, med učenci samimi in med mladostniki ter sistemom vzgoje in izobraževanja. V času simpozija sta se v dvorani Slovenske kinoteke že odvrtela **Razredni sovražnik** (2013, Rok Biček) in **Razred** (Entre les murs, 2008, Laurent Cantet). ■